

UDC 378.015.311:159.955-021.412.1](477):00.336.4(100)

DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3729-2023-18-174-191>

Adaptation of the Experience of Foreign Pedagogical Community of Higher Education in the Students' Critical Thinking Development in Ukraine

Viacheslav Riznyk

Doctor of Philosophy in Pedagogy (Ph.D), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Vocational Education,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, 08401

E-mail: riznyk84@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6083-2242>

Адаптація досвіду зарубіжної педагогічної спільноти вищої школи з розвитку критичного мислення студентів в Україні

Вячеслав Володимирович Різник

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
професійної освіти,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

✉ вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, Київська область,
Україна, 08401

Abstract

The article is devoted to the adaptation of the experience of foreign pedagogical community of higher education in the students' critical thinking development in Ukraine. **The purpose**

of the article is to highlight the practice of adapting the technologies for the critical thinking development of students from the foreign pedagogical community of higher education into the Ukrainian educational space. **Research methods** used in the article are theoretical analysis, systematization, generalization of data from scientific-methodical and special literature, analysis of the structure and content of higher education institutions websites. **The results.** Today, information has become an inexhaustible resource for humanity, and society has entered a new era of civilized development. This process requires the ability to use effective methods that allow the average citizen to adapt and survive in such situations. One of these tools is critical thinking, which is an essential tool for human mental activity. The problem of developing critical thinking has received considerable attention from the foreign pedagogical community of higher education. Critical thinking development in the theory of education was shown as the result of research in American cognitive psychology. This practice deserves to be adapted in Ukraine. The paper's author analyzes web content in terms of structure and content. **Conclusions.** The world's leading universities have websites that offer distance learning courses on critical thinking for students of these universities, as well as anyone who wants to improve their level of critical thinking, as the authors believe this skill to be essential for a successful professional life. The author of the article states that the creators of the courses unanimously voice the opinion that critical thinking skills are a prerequisite for a successful professional life, namely, that critical thinking correlates with innovative thinking. So, at the present stage in foreign pedagogical practice, this concept has a rich history and practice, which is actively implemented in the education system at all levels, and this experience should be implemented to develop Ukraine's education. Further scientific research is needed on the issues of involving global educational projects for the development of critical thinking in the digital environment of higher education institutions of the country, sharing resources

between them, testing the pedagogical conditions for the development of students' critical thinking, taking into account the peculiarities of using digital technologies in the implementation of creative ideas for the development of critical thinking in classes with an increased emphasis on creativity, critical thinking, and problem-solving skills.

Keywords: critical thinking; professional training; foreign experience; higher education; educational platform.

References

1. Andrushchenko, T.V. (2015) Natsionalne ta zahalnoliudske yak dominantni tsinnosti suchasnoi osvitoi polityky (ievropeyskyi kontekst) [National and universal as dominant values of modern educational policy (European context)]. *Multiverse. Philosophical almanac*, 9-10, 117-134 [in Ukrainian].
2. Elektronnyy zbirnyk teoretychnykh ta praktychnykh materialiv dlya formuvannya krytychnoho myslennya uchnivstva. Osvitniy proekt «Na Urok» (2018). [An electronic collection of theoretical and practical materials for the formation of critical thinking of students. Educational project «On Lesson»]. Retrieved from <https://naurok.com.ua/uploads/blog/conf/zbirka-krutuchne-myslennya.pdf> [in Ukrainian].
3. Osvitni instrumenty krytychnoho myslennya. Prometheus [Educational tools of critical thinking. Prometheus]. Retrieved from https://edx.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/info [in Ukrainian].
4. Osvitnya platforma «Krytychne myslennya» [Educational Platform «Critical Thinking»]. Retrieved from <http://www.criticalthinking.expert> [in Ukrainian].
5. Osnovy krytychnoho myslennia: prohrama navchalnoi dystsypliny (2015). [Basics of Critical Thinking: Program of Educational Discipline]. Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University [in Ukrainian].
6. A Brief History of the Idea of Critical Thinking. The Foundation for Critical Thinking. Retrieved from

<http://www.criticalthinking.org/pages/a-brief-history-of-the-idea-of-critical-thinking/408>.

7. A Critical and Practical Analysis. Retrieved from <http://findyourway.uj.mobi/index.php/success-beyond-graduation/innovative,-creative-and-critical-thinking>.

8. Ahern A., Dominguez C., McNally C., O'Sullivan J., Pedrosa D. A (2019). Literature Review of Critical Thinking in Engineering Education. *Studies in Higher Education*, 44 (5), 816-828.

9. Critical Thinker Academy: Learn to Think Like a Philosopher. Udemy. Retrieved from <https://cutt.ly/IhtLIPp>.

10. Halpern D. F. (1996). Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. *Third edition*. Mahwah, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates.

11. Innovation & Critical Thinking. Duke university. Retrieved from https://learn.more.duke.edu/certificates/innovation-critical-thinking?gclid=EAIAIQobChMI3Ov46eWb5wIVw42yCh0Y7Ar9EAAAYASAAEgJ18PD_BwE.

12. Lipman M. (1993). Thinking Children and Education. Montclair State College.

13. Lipman M. (1991). Thinking in Education. Cambridge, 7-25.

14. Logical and Critical Thinking. Future Learn. Retrieved from <https://www.futurelearn.com/courses/logical-and-critical-thinking>.

15. Nisbett R. E. Mindware: Critical Thinking for the Information Age. Coursera. Retrieved from <https://www.coursera.org/learn/mindware>.

16. Paul R. (1990). Critical Thinking: What every Person Needs to Survive in a Rapidly Changing World. [edited by A. J. F. Binker]. Center for Critical Thinking and Moral Critique Sonoma State University.

17. Philosophy and Critical Thinking. edX. Retrieved from <https://www.edx.org/course/philosophy-and-critical-thinking>.

Вступ

У сучасному світі відбувається 4-та технологічна революція, в результаті якої здійснюється глобальна комп'ютеризація, що приносить як позитивні, так і негативні тенденції. До позитивних можна віднести вільний доступ до будь-якого обсягу, контенту та іншої інформації. У той же час швидкоплинність соціальних, економічних і політичних процесів у мінливому світі, зовнішні і внутрішні виклики, сучасний світ і Україна визначають цілі, засновані на критичному сприйнятті інформації, важливої самоідентифікації, загальнолюдських цінностях, нам потрібні громадяни, здатні приймати відповідальні рішення і творчо вирішувати життєві завдання. Завдання, в тому числі професійні. Це вимагає оволодіння критичним мисленням. Здатність майбутніх поколінь критично мислити визначить вектор розвитку країни.

Учені характеризують цю революцію як інформаційну, оскільки інформатизація зачіпає всі галузі науки і техніки, суспільства і виробництва. Крім того, це робить істотний вплив на інтелектуальну діяльність людини. Нині інформація перетворилася на невичерпний ресурс людства і вступила в нову еру цивілізованого розвитку – це ера інтенсивного освоєння інформаційних ресурсів і феномена управління «безпрецедентними можливостями» (*Андрущенко, 2015*). Інформація постійно зростає в геометричній прогресії, змінюється і застаріває. Такий процес вимагає вміння використовувати ефективні методи, що дозволяють середньостатистичному громадянину адаптуватися і виживати в подібних ситуаціях. Одним з таких інструментів є критичне мислення як реальний важливий інструмент для розумової діяльності людини. Тільки цей інструмент мислення може допомогти зорієнтуватися на просторах сучасної інформації, яка постійно оновлюється, і направити свої зусилля на розвиток суспільства нового типу. Сучасний етап появи концепції розвитку критичного мислення в теорії

освіти є результатом досліджень американської когнітивної психології (Дж. Андерсон, Дж. Брунер, К. Мередіт, С. Міллер, Д. Надлер, Р. Стернберг, Д. Стіл, Р. Солсо, Ч. Темпл, Д. Халперн, та ін.). Отже, проблемі розвитку критичного мислення приділено значну увагу зарубіжної педагогічної спільноти вищої школи. Така практика заслуговує на адаптацію досвіду в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові розвідки проблеми формування мислення, професійного мислення, зокрема вчителя початкових класів, викладено в роботах педагогів і психологів (І. Бех, А. Брушлинський, Л. Виготський, П. Гальперін, О. Дубасенюк, В. Зінченко, Ю. Кулюткін, К. Левін, С. Максименко, А. Маркова, М. Марусинець, Л. Мітіна, В. М'ясищев, Н. Подгорецька С. Рубінштейн, В. Сластьонін, Б. Теплов, О. Тихомиров та ін.). Філософські, теоретичні, методичні аспекти виникнення й розвитку концепції критичного мислення висвітлено у вітчизняній (В. Кремень, О. Пометун, інші) і зарубіжній (Т. Bartell, J. Dewey, К. Popper, А. Fische, інші) педагогічній теорії та практиці. Концептуальні засади визначення якостей особистості, якій притаманна здатність та вміння критично мислити, представлено в розвідках зарубіжних філософів, педагогів, психологів (Дж. Браус, М. Ліпман, Д. Макінстер, У. Х'юїт, Дж. Чевфі, інші). Теоретико-методологічні засади технології розвитку критичного мислення започатковано в студіях зарубіжних учених (К. Мередіт, Дж. Стіл, Ч. Темпл, Д. Халперн). Проблеми формування критичного мислення здобувачів різних освітніх рівнів розглянуто в студіях вітчизняних і зарубіжних дослідників (І. Загашев, С. Заїр-Бек, С. Терно, С. Тягло, інші).

У цих дослідженнях розкрито різні аспекти проблеми формування критичного мислення здобувачів різних освітніх рівнів у процесі вивчення різних дисциплін, мовнокомунікативні практики формування критичного мислення в сучасних університетах США, особливості

розвитку критичного мислення студентської молоді, формування критичного мислення майбутніх фахівців, зокрема засобами інтерактивних та інформаційних технологій навчання, особливості формування критичного мислення студентів ЗВО як засіб їхнього захисту від негативних інформаційних впливів у професійній діяльності та ін.

Ідея критичного мислення (КМ) виникла в США і була розроблена відомими американськими психологами. Потім ідея поширилася в Європі та інших частинах світу. Ця ідея має як добрі, так і погані наслідки: критичне мислення допомагає учням глибше думати про речі, воно використовується в навчанні та негативним є те, що деякі люди зосереджуються лише на поверхні критичного мислення й не розуміють його справжнього значення.

Метью Ліпман (*Lipman, 1993*) визначав КМ як «кваліфіковане (досвідчене, майстерне), відповідальне мислення, що виносить правильні судження, тому що (а) засноване на критеріях, (b) саме себе виправляє (самовдосконалюється) та (c) враховує контекст». Результатом КМ є судження. науковець наголошує: «коли знання та досвід не просто передаються, а застосовуються на практиці, ми напевно ясно бачимо приклади судження. Слід взяти до уваги, що гарні професіонали роблять гарні судження про свою галузь так само, як і про власну діяльність». М. Ліпман започаткував навчання КМ і обґрунтовував це тим, що демократичне суспільство потребує не просто раціональних, а розумних членів суспільства (*Lipman, 1991*).

На думку Девіда Клустера (Хоуп-колледж, США), КМ відбувається при перетворенні, перевірці, оцінці ідей для їх подальшого розвитку і застосування. На рисунку відзначені характеристики КМ за Д. Клустером (рис. 1).

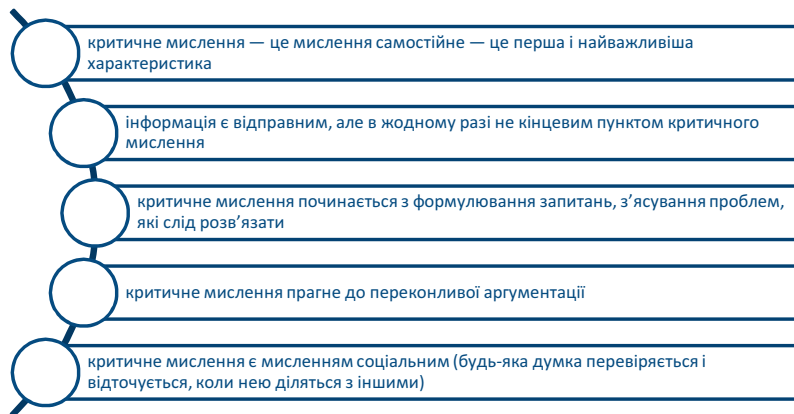

Рис. 1. Характеристики критичного мислення
(*Ahern, Dominguez, McNally, O'Sullivan, Pedrosa, 2019*)

Ідея Д. Кластера полягає в розумінні того, як ми мислимо і міркуємо. Це передбачає розгляд різних частин нашого мисленнєвого процесу, наприклад того, як ми збираємо інформацію, ставимо запитання та говоримо про те, що знаходимо. Найважливіше в критичному мисленні — це навчитися бачити нові ідеї та використовувати їх.

Річард Пол вважає, що КМ означає думати про мислення та намагатися зробити своє мислення кращим. Він каже, що є дві важливі речі, про які слід пам'ятати: 1) КМ полягає в тому, щоб покращити мислення, і 2) це залежить від використання певних стандартів, щоб оцінити, наскільки добре йде ваше мислення. Тож, по суті, КМ — це намагання покращити своє мислення за допомогою певних правил.

Д. Халперн відзначає, що «КМ — це використання когнітивних технік або стратегій, які збільшують імовірність отримання бажаного кінцевого результату» (*Halpern, 1996*). Воно характеризується контрольованістю, обґрунтованістю та цілеспрямованістю, а використовується для розв'язання задач, формулювання висновків, імовірнісної оцінки та

ухвалення рішень. Вона наводить ознаки КМ (контрольованість, обґрунтованість та цілеспрямованість), функції (розв'язання задач, формулювання висновків, імовірнісна оцінка та ухвалення рішень), але не описує структуру, відносини та зв'язки між складовими КМ.

Незважаючи на значну увагу вчених до обраних питань, освітня практика, що формує критичне мислення в процесі професійної підготовки в сучасній вищій освіті, показує відсутність системного підходу до його реалізації, що виявляється у фрагментарній реалізації окремих освітніх компонентів, модулів реалізації технології розвитку критичного мислення.

Мета дослідження. Висвітлити практику адаптації технології розвитку критичного мислення студентів зарубіжної педагогічної спільноти вищої школи в український освітній простір.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, систематизація, узагальнення даних науково-методичної та спеціальної літератури, аналіз структури та змістового наповнення сайтів ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження

Упровадженню теорії розвитку критичного мислення в університетську освіту присвячено значну кількість вебсайтів університетів світу. Здійснимо їх аналіз за змістовим наповненням.

Сайт Оксфордського університету, авторський курс «Критичні розмірковування для початківців» («Critical Reasoning for Beginners»), автор-розробник – М. Тальбот, <https://podcasts.ox.ac.uk/series/critical-reasoning-beginners>).

Курс розрахований на 6 модулів (рис.2), у яких ідеться про аргументи, їхню ідентифікацію, оцінку, способи визначення поганих аргументів.

Рис.2 Модулі курсу «Critical Reasoning for Beginners»

Автор курсу робить КМ ключовою соціальною цінністю і ключовою організаційною концепцією. Він вважає, що «критичне мислення культивує сутність і істинну інтелектуальну дисципліну, вимагає саморефлексії і неупередженості, розвитку основних інтелектуальних переваг, таких як інтелектуальна смиренність, наполегливість, чесність і відповідальність» (*A Brief History of the Idea of Critical Thinking*).

На сайті Кембриджського університету є дворівневий курс КМ (<https://www.ocr.org.uk/qualifications/by-subject/criticalthinking/>). Автори курсу зазначають, що «КМ засноване на навичках, а не на змістовому рівні. Воно розвиває здатність інтерпретувати, аналізувати й оцінювати ідеї, аргументи і може підтримувати навички мислення в усіх предметних галузях – від мистецтва і гуманітарних наук до технічних наук». Розробники курсу праві в аргументації вивчення курсу: «стратегії різних компаній спрямовані на пошук студентів, які є інноваційними й можуть використовувати свої творчі здібності, і, що найбільш важливо, людей, які необмежені встановленими стандартами» (*A Critical and Practical Analysis*).

Дистанційний курс в Університеті Квінсленда «Філософія та КМ» (<http://www.edx.org/course/philosophyand-critical-thinking>) дає можливість опанувати основні філософські теми: взаємозв'язок тілесного й духовного, про

природу знання, персональна ідентичність (*Philosophy and Critical Thinking. edX.*).

На вебсайті Університету Дюка є курс «Innovation & Critical Thinking», вивчення якого обґрунтовується потребою впровадження виважених інновацій: «Оскільки організації повинні впроваджувати інновації, щоб вижити на сучасному висококонкурентному ринку, їм потрібні співробітники, які зможуть спрямовувати свої творчі здібності й інновації на вирішення організаційних завдань і цілей» (*Innovation & Critical Thinking. Duke university.*).

На вебсайті Оклендського університету пропонується курс «Логіка і критичне мислення» (<https://www.futurelearn.com/courses/logical-and-critical-thinking>). Автори курсу стверджують, що після його проходження студенти розумітимуть, як виявляти й уникати поширених помилок мислення, як розпізнати, реконструювати й оцінити аргументи, як використати аналіз аргументів для використання в науках, моральній теорії та праві (*Logical and Critical Thinking. Future Learn.*).

На вебсайті Мічиганського університету є курс «КМ для інформаційної доби» (<https://www.coursera.org/learn/mindware>), який особливий додаванням елементів психологічних, статистичних та економічних теорій до теорії логіки. Курс охоплює основні поняття статистики, ймовірності, наукової методології, когнітивної психології і теорії ігор (*Nisbett*).

Цифровий курс «Critical Thinker Academy: Learn to Think Like a Philosopher» має на меті дати уявлення про фундаментальні концепти КМ (рис.3) [9].

Рис.3. Фундаментальні концепти КМ (за[9])

Автор курсу стоїть на позиції, що критичне мислення слугує мірилом розумної людини, проте вважає замалою кількість студентів, які вважають за потрібне проходити спеціальні курси, присвячені логіці, аналізу аргументів і критичним міркуванням (*Critical Thinker Academy: Learn to Think Like a Philosopher. UdeMy.*).

Усі проаналізовані цифрові освітні ресурси мають окремі спецсторінки, які торкаються або ж описують різноманітні аспекти КМ, яке часто співвідноситься з інноваційним мисленням. Як видно з моніторингу зарубіжних сайтів з проблеми розвитку КМ, значна кількість провідних університетів світу має такі сайти та розміщує на них дистанційні курси з окресленої проблематики й активно впроваджує їх у практику навчання. Автори курсів однотайно озвучують думку про необхідність володіння навичкою КМ як обов'язковою умовою успішного професійного життя.

Розглянемо найпопулярніші сайти, присвячені розвитку критичного мислення в Україні.

Так, у загальному доступі знаходиться освітня платформа «Критичне мислення» (<http://www.criticalthinking.expert>) (*Освітня платформа*

«Критичне мислення»). На ній представлена інформація про платформу, теоретичні і практичні аспекти КМ, розклад тренінгів та ін.

Освітній проєкт «На урок» розробив «Електронний збірник теоретичних та практичних матеріалів для формування критичного мислення учнівства» (*Електронний збірник теоретичних та практичних матеріалів для формування критичного мислення учнівства. Освітній проєкт «На Урок», 2018*). У збірнику розкрито теоретичні аспекти розвитку критичного мислення, практичні методи та прийоми для розвитку критичного мислення.

На особливу увагу заслуговує платформа «Прометеус», на якій представлено три курси: «Освітні інструменти критичного мислення» ([https:// edx.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT 102+2018_ T3/info](https://edx.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/info)), «Критичне мислення для освітян» ([https:// edx.prometheus.org.ua/ courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018 T3/info](https://edx.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/info)), «Наука повсякденного мислення» ([https:// courses.prometheus.org.ua/ courses/ UQx/THINK101/2016_T2/ about](https://courses.prometheus.org.ua/courses/UQx/THINK101/2016_T2/about)). Курс «Освітні інструменти критичного мислення» побудований за модульним принципом і складається з трьох модулів. Автор курсу С. Терно у вступному слові зазначає: «Пропоную до вашої уваги яскраві теми: сектантство в педагогіці, мистецтво бачити сильні сторони різних педагогічних напрямків, побудова взаємин зі здобувачами освіти тощо! Спробуємо критично осмислити, чи не потрапляємо ми в тенета сектантських уявлень, коли нас намагаються переконати у єдино правильному шляху в освіті?... Спробуємо переглянути наші традиційні уявлення про побудову взаємовідносин зі здобувачами освіти» (*Освітні інструменти критичного мислення. Prometheus.*). Курс «Критичне мислення для освітян», своєю чергою, побудований за тижневим принципом. У курсі розглянуто різні аспекти: особистість учителя; цінності, які знаходяться в основі догматичного та критичного мислення, стратегії,

процедури, базові техніки розвитку критичного мислення, розуміння інформації та критичного читання; презентація двох типів сприйняття світу вчителем та його ефективності, особливості успішної школи, моделі навчання тощо; співвіднесення повсякденного, фахового та критичного мислення, навчання аналізу, синтезу та порівняння, уміння обирати інформацію; особливості медіаосвіти, медіаграмотності, способи перевірки медіаповідомлення, розпізнавання фейку та створення медіаконтенту Курс «Наука повсякденного мислення» (https://courses.prometheus.org.ua/courses/UQx/THINK101/2016_T2/about) представлений на освітній платформі «Prometheus». Матеріали курсу спрямовані на отримання знань про явища, що мають вплив на критичне сприймання реальності, формування вмінь надавати оцінку різним твердженням, визначати вплив різних обставин на наше життя тощо. Курс «Вступ до критичного мислення» (<https://vumonline.ua/course/criticalthinking/>) Відкритого університету Майдану на платформі VUMonline, автором якого є О. Карачинський, присвячений популяризації точного мислення. Відзначимо, що переважно всі сучасні українськомовні інтернет-ресурси спрямовані на впровадження критичного мислення у середню ланку освіти (*Освітні інструменти критичного мислення. Prometheus.*).

Серед оприлюднених робочих програм університетів знаходимо робочу програму навчальної дисципліни «Основи критичного мислення» кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка, укладач Т. Бондар (*Основи критичного мислення, 2015*). Мета цієї дисципліни «полягає у формуванні та вдосконаленні культури мислення студентів шляхом засвоєння ними основних знань логіки та вироблення навичок доказового, несуперечливого, КМ в процесі застосування набутих знань у практичних ситуаціях» (*Основи критичного мислення, 2015*).

Отже, проведений аналіз доводить, що концепцію критичного мислення широко представлено дистанційними курсами на відкритих освітніх платформах переважно для вчителів шкіл. Розробки, які б розкривали впровадження концепції критичного мислення у систему навчання вищої школи, на сьогодні в Україні майже відсутні. Підсумовуючи, варто відзначити, що інструменти і ресурси концепції критичного мислення зазнали суттєвого прогресу завдяки закордонним розробкам технології розвитку критичного мислення.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Здатність критично мислити дійсно важлива, оскільки це допомагає нам досягати прогресу в науці, техніці та суспільстві. Це також допомагає нам чесно й рівноправно говорити про те, як йдуть справи. Освіта є значним ресурсом для розвитку навичок критичного мислення. Світ дуже швидко змінюється, тому для нас важливо мати можливість адаптуватися та вдосконалювати своє мислення. Науково-технічна революція означає, що ми повинні бути відкритими до нових ідей і мати можливість самостійно робити правильний вибір. Йдеться не лише про знання фактів і навичок, а й про здатність вирішувати проблеми та думати самостійно. Критичне мислення – це той вид мислення, який допомагає нам робити правильний вибір і вдосконалюватися. Ось чому для вищої школи дуже важливо навчати критичного мислення. Коли ми вирішуємо, як розвивати навички критичного мислення, нам слід подивитися на те, що інші країни роблять у своїх закладах освіти та оцінити їхній досвід.

Подальшого наукового пошуку потребують питання залучення глобальних освітніх проєктів розвитку критичного мислення до цифрового освітнього середовища закладів вищої освіти, обміну ресурсами між освітніми закладами країни, перевірки педагогічних умов розвитку критичного

мислення студентів, урахування особливостей використання цифрових технологій у реалізації творчих задумів розвитку критичного мислення під час занять із збільшенням акценту на креативність, критичне мислення, розвиток навичок розв'язання проблем.

Література

1. Андрущенко Т. В. Національне та загальнолюдське як домінуючі цінності сучасної освітньої політики (європейський контекст). *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2015. Вип. 9–10. С. 117–134.
2. Електронний збірник теоретичних та практичних матеріалів для формування критичного мислення учнівства. Освітній проект «На Урок». 2018. URL: <https://naurok.com.ua/uploads/blog/conf/zbirka-krutuchne-myslennya.pdf>.
3. Освітні інструменти критичного мислення. Prometheus. URL: https://edx.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/info.
4. Освітня платформа «Критичне мислення» URL: <http://www.criticalthinking.expert>
5. Основи критичного мислення: програма навчальної дисципліни. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015р. 52 с.
6. A Brief History of the Idea of Critical Thinking. The Foundation for Critical Thinking. URL: <http://www.criticalthinking.org/pages/a-brief-history-of-the-idea-of-critical-thinking/408>.
7. A Critical and Practical Analysis. URL: <http://findyourway.uj.mobi/index.php/success-beyond-graduation/innovative-creative-and-critical-thinking>.
8. Ahern A., Dominguez C., McNally C., O'Sullivan J., Pedrosa D. A literature review of critical thinking in engineering education. *Studies in Higher Education*. 2019. № 44 (5). P. 816-828.
9. Critical Thinker Academy: Learn to Think Like a Philosopher. Udemy. URL: <https://cutt.ly/IhtLIPp>.

10. Halpern D. F. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. Third edition. Mahwah, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, 1996. 205 p.

11. Innovation & Critical Thinking. Duke university. URL : https://learn_more.duke.edu/certificates/innovation-critical-thinking?gclid=EAIaIQobChMI3Ov46eWb5wIVw42yCh0Y7Ar9EAAYASAAEgJ18PD_BwE.

12. Lipman M. Thinking Children and Education. Montclair State College, 1993. 432 p.

13. Lipman M. Thinking in Education. Cambridge, 1991. P. 7-25.

14. Logical and Critical Thinking. Future Learn. URL : <https://www.futurelearn.com/courses/logical-and-critical-thinking>.

15. Nisbett R. E. Mindware: Critical Thinking for the Information Age. Coursera. URL: <https://www.coursera.org/learn/mindware>.

16. Paul R. Critical Thinking: What every Person Needs to Survive in a Rapidly Changing World. [edited by A. J. F. Binker]. Center for Critical Thinking and Moral Critique Sonoma State University, 1990. 575 p.

17. Philosophy and Critical Thinking. edX. URL : <https://www.edx.org/course/philosophy-and-critical-thinking>.

Різник В.В.

Адаптація досвіду зарубіжної педагогічної спільноти вищої школи з розвитку критичного мислення студентів в Україні

Анотація

Стаття присвячена адаптації досвіду зарубіжної педагогічної спільноти вищої школи щодо розвитку критичного мислення студентів в Україні. **Мета дослідження** – висвітлити практику адаптації технології розвитку критичного мислення студентів зарубіжної педагогічної спільноти вищої школи в український

освітній простір. **Методи дослідження:** теоретичний аналіз, систематизація, узагальнення даних науково-методичної та спеціальної літератури, аналіз структури та змістового наповнення сайтів ЗВО. **Результати.** Нині інформація перетворилася на невичерпний ресурс людства і вступила в нову еру цивілізованого розвитку. Такий процес вимагає вміння використовувати ефективні методи, що дозволяють середньостатистичному громадянину адаптуватися і виживати в подібних ситуаціях. Одним з таких інструментів є критичне мислення як реальний важливий інструмент для розумової діяльності людини. Сучасний етап появи концепції розвитку критичного мислення в теорії освіти є результатом досліджень американської когнітивної психології. Така практика заслуговує на адаптацію досвіду в Україні. **Висновки.** Провідні університету світу мають сайти, на яких представлено дистанційні курси з розвитку критичного мислення для студентів цих університетів, а також усіх, хто бажає підвищити власний рівень критичного мислення, оскільки, на думку авторів, така навичка обов'язково необхідна для успішного професійного життя. Автори курсів одноставно озвучують думку про необхідність володіння навичкою критичного мислення як обов'язковою умовою успішного професійного життя, а саме: критичне мислення співвідноситься з інноваційним мисленням. На сучасному етапі в зарубіжній педагогічній практиці ця концепція має багату історію і практику, яка активно впроваджена в систему освіти всіх рівнів. Цей досвід доцільно упроваджувати для розбудови освітнього простору України. Подальшого наукового пошуку потребують питання залучення глобальних освітніх проєктів розвитку критичного мислення до цифрового освітнього середовища закладів вищої освіти, обміну ресурсами між освітніми закладами країни, перевірки педагогічних умов розвитку критичного мислення студентів, урахування особливостей використання цифрових технологій у реалізації творчих задумів розвитку критичного мислення під час занять із збільшенням акценту на креативність, критичне мислення, розвиток навичок розв'язання проблем.

Ключові слова: критичне мислення; професійна підготовка; зарубіжний досвід; вища освіта; освітня платформа.
